

**BO‘LAJAK PEDAGOGLARDA AXLOQIY-MA’NAVIY
TARBIYANI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНО-
НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
PEDAGOGICAL BASIS OF FORMING MORAL AND SPIRITUAL
EDUCATION IN FUTURE TEACHERS**

Sadullayeva Guli Azadovna

Tadqiqodchi

E-mail: sadullaevaguli071@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda bo‘lajak pedagoglarda axloqiy va ma’naviy tarbiyani shakllantirish jarayonining mohiyati, uning pedagogik asoslari hamda zamonaviy ta’lim tizimidagi o‘rni tahlil etiladi. Pedagog shaxsining ma’naviy barkamolligi, o‘quvchilar bilan munosabatdagi axloqiy mas’uliyati va o‘z namunasining tarbiyaviy ta’siri ilmiy-nazariy asosda yoritiladi.

Kalit so‘zlar: ma’naviy tarbiya, axloqiy qadriyatlar, pedagogik madaniyat, shaxsiy namuna, tarbiyaviy ta’sir.

Аннотация. В диссертации анализируется сущность процесса формирования нравственно-духовного воспитания будущих учителей, его педагогические основы и роль в современной системе образования. В научно-теоретическом плане рассматриваются вопросы духовного совершенствования учителя, его моральной ответственности в отношении с учениками и воспитательного воздействия собственного примера.

Ключевые слова: духовное воспитание, нравственные ценности, педагогическая культура, личный пример, воспитательное воздействие.

Abstract. This thesis analyzes the essence of the process of forming moral and spiritual education in future teachers, its pedagogical foundations and its role in the modern education system. The spiritual perfection of the teacher, his moral responsibility in relations with students and the educational influence of his own example are covered on a scientific and theoretical basis.

Keywords: spiritual education, moral values, pedagogical culture, personal example, educational influence.

Asosiy qism. Ta'lim tizimining bosh maqsadi faqat bilim berish emas, balki ma'naviy barkamol, axloqan toza va ijtimoiy mas'uliyatli shaxsni tarbiyalashdan iborat. Shu bois bo'lajak pedagog shaxsining axloqiy-ma'naviy jihatdan yetuk bo'lishi uning kasbiy faoliyatining eng muhim poydevori sanaladi.

Axloqiy-ma'naviy tarbiya bu insonning ichki dunyosini, ruhiy madaniyatini, odob-axloq me'yorlarini shakllantiruvchi doimiy jarayondir. O'qituvchi o'zida halollik, samimiyat, mehr-shafqat, mas'uliyat, adolat va sabr-toqat fazilatlarini mujassamlashtirmas ekan, u o'quvchilar uchun chinakam tarbiyaviy namuna bo'la olmaydi. Shuning uchun bo'lajak pedagoglar ta'lim jarayonidayoq o'zlarida ma'naviy fazilatlarni shakllantirish, o'z ustida ishlash madaniyatini rivojlantirishlari zarur.

Pedagogik faoliyatda axloqiy tarbiya uch asosiy yo'nalishda amalga oshiriladi:

1. Shaxsiy namuna orqali tarbiya. O'qituvchi o'z xatti-harakatlari, nutqi, kiyinish uslubi, odobi bilan o'quvchilar uchun axloqiy ideal bo'lishi kerak.
2. Tarbiyaviy muloqot orqali ta'sir. O'quvchilar bilan ochiq, samimiy va hurmat asosidagi suhbatlar o'quvchilarda to'g'ri hayotiy pozitsiyani shakllantiradi.
3. Amaliy faoliyat orqali mustahkamlash. Jamiyat, maktab va oila hayotida ishtirok etish, ijtimoiy foydali ishlar, xayriya tadbirlarida qatnashish orqali ma'naviy qadriyatlar amaliyotda mustahkamlanadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida axloqiy-ma'naviy tarbiyani tashkil etishda innovatsion texnologiyalar ham muhim rol o'ynaydi. Masalan, hayotiy vaziyatlarni modellashtirish (case-study), rolli o'yinlar, "ma'naviyat darslari", shaxsiy rivojlanish loyihalari, mentorlik tizimi kabi usullar bo'lajak pedagoglarda axloqiy refleksiya va ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytiradi.

Bugungi globallashtirish davrida yoshlar ongiga turli mafkuraviy ta'sirlar kirib kelayotgan bir paytda, pedagoglarning ma'naviy immuniteti mustahkam bo'lishi zarur. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida "Ma'naviyat asoslari", "Pedagog axloqi", "Oila psixologiyasi" kabi fanlarni chuqurlashtirilgan holda o'qitish muhim ahamiyat kasb etadi. Bo'lajak pedagog shaxsining axloqiy-ma'naviy qiyofasi tasodifan shakllanmaydi. U uzoq davom etadigan o'z-o'zini anglash, o'zini tarbiyalash, jamiyatdagi ijtimoiy qadriyatlarni chuqur idrok etish jarayonining mahsulidir. Har bir pedagog o'z faoliyatida "Men qanday insonman?" degan savolni o'ziga berib turishi, shaxsiy fazilatlarini baholab, ularni takomillashtirishga intilishi kerak. Bu jarayon pedagogik refleksiya orqali ro'y beradi, ya'ni o'qituvchi o'z xatti-harakatlarini, munosabatlarini, nutqini tahlil qilib, ularning tarbiyaviy ta'sirini anglay oladi.

Axloqiy-ma'naviy tarbiyaning markazida insonparvarlik va adolat tamoyillari turadi. Pedagog o'quvchining har bir holatiga befarq bo'lmasligi, har qanday vaziyatda ham unga hurmat bilan munosabatda bo'lishi lozim. O'qituvchi shaxsining so'zlari va amallari o'rtasida uyg'unlik bo'lishi bu axloqiy madaniyatning eng yuqori darajasidir. Chunki o'quvchi faqat eshitgan narsasidan emas, ko'rgan namunadan o'rnak oladi.

Pedagogik muhit ham axloqiy-ma'naviy tarbiyada katta rol o'ynaydi. Maktabda o'quvchi o'zini qadrlanayotganini, fikri tinglanayotganini sezsa, u o'zini hurmat qilishni o'rganadi. Shuning uchun o'qituvchilar jamoasi orasidagi o'zaro hurmat, samimiylilik va hamkorlik madaniyati o'quvchilarga bevosita ijobiy ta'sir

ko'rsatadi. Ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni yaratish, o'qituvchilarning nutq madaniyati, xulq-atvori va o'zaro muloqoti axloqiy tarbiya maktabining amaliy ifodasidir. Bundan tashqari, axloqiy-ma'naviy tarbiya jarayonida milliy qadriyatlar alohida o'rin tutadi. O'zbekiston xalqining boy madaniy merosi odob, mehmondo'stlik, mehr-oqibat, kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik, vatanparvarlik kabi qadriyatlar yoshlar ongida insoniy fazilatlarini mustahkamlovchi tayanch asosdir. Shu sababli, bo'lajak pedagog o'z faoliyatida bu qadriyatlarni ta'lim-tarbiya jarayoniga integratsiya qilishni bilishi lozim. Masalan, darslarda xalq og'zaki ijodi namunalaridan, ajdodlar merosidan, milliy urf-odatlardan namunalar keltirish orqali o'quvchilarda ma'naviy g'urur va milliy o'zlikni anglash hissini uyg'otish mumkin.

Zamonaviy ta'limda axloqiy-ma'naviy tarbiyani mustahkamlash uchun innovatsion pedagogik yondashuvlar qo'llanmoqda. Jumladan:

- rol o'yinlari – o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga tayyorlaydi va ularning axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmasini rivojlantiradi;
- trening va muhokama darslari – o'quvchilarning fikrlash, his qilish, o'zini boshqalar o'rniga qo'yish, empatiya ko'rsatish qobiliyatini oshiradi;
- loyiha asosida o'qitish – yoshlarni ijtimoiy masalalar yechimida faol ishtirok etishga, ma'suliyatli qaror qabul qilishga o'rgatadi;
- mentorlik va ijtimoiy xizmat loyihalari – bo'lajak pedagoglarga o'zidan kichiklarga g'amxo'rlik qilish, jamoaga foydali bo'lish, ijobiy namunaviylikni ko'rsatish imkonini beradi.

Axloqiy-ma'naviy tarbiya jarayonida o'qituvchining emotsional barqarorligi ham muhim. Negaki, o'quvchilarga bevosita psixologik ta'sir o'qituvchining kayfiyati, ohangi va sabr-toqati orqali seziladi. Shu sababli bo'lajak pedagoglar stressni boshqarish, o'z his-tuyg'ularini nazorat qilish va ijobiy emotsional fonni saqlash ko'nikmalarini rivojlantirishi zarur.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, axloqiy-ma'naviy tarbiya o'qituvchi shaxsining ichki madaniyatidan boshlanadi. Agar pedagogning o'zi odobli, halol, mehribon va adolatli bo'lsa, u tabiiy ravishda o'quvchilar uchun axloqiy idealga aylanadi. Shunday sharoitda tarbiyaviy munosabatlar samimiyat, hurmat va ishonch asosida shakllanadi.

Xulosa. Bo'lajak pedagogning ma'naviy-axloqiy tayyorgarligi uning kelajakdagi tarbiyaviy faoliyatining asosi bo'lib xizmat qiladi. U o'zida insonparvarlik, mehr-shafqat, adolat va halollik fazilatlarini mujassamlashtirgan taqdirdagina o'quvchilar qalbiga samimiy ta'sir o'tkazadi. Axloqiy barkamol o'qituvchi bu kelajak avlodni barkamol insonlar qilib tarbiyalashning eng muhim garovidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Hasanboyeva O. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
3. Xolmatov N. Tarbiya nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
4. Dewey J. Moral Principles in Education. – New York: Houghton Mifflin, 1909.
5. Выготский Л.С. Педагогическая психология. — Москва: Педагогика, 1991.